

Taiteen prosenttiperiaate kansalaisten hyvinvoinnin vahvistamisessa

- Taiteisiin osallistuminen vahvistaa tutkitusti ihmisten terveyttä ja hyvinvointia ja se on myös jokaisen perusoikeus.
- Taide- ja kulttuuripalveluita hyödynnetään liian vähän sote-alalla. Esimerkiksi hoitolaitoksissa ihmiset jäävät usein ilman niitä.
- Taiteen prosenttiperiaatteen laajentaminen sote-alan ympäristöihin on keino parantaa taiteen saavutettavuutta ja vahvistaa hyvinvointia.

■ Taiteet, terveys ja hyvinvointi

Taide- ja kulttuuripalveluilla lisätään ihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja elämänlaatua. Tutkimusten mukaan taiteisiin ja kulttuuriin osallistuminen mm.:

- torjuu yksinäisyyttä ja syrjäytymistä¹
- tukee identiteetin ja itsetunnon kehittymistä²
- ylläpitää fyysistä terveyttä ja mielenterveyttä³
- purkaa eri kulttuurien välisiä jännitteitä⁴
- tarjoaa voimaantumisen mahdollisuuksia erityisesti niille, joiden ääni ei kuulu yhteiskunnassa.⁵

Kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta taide- ja kulttuuri-toimintaan osallistuminen vahvistaa ihmisten sosiaalista ja kulttuurista pääomaa ja siten myös toimintamahdollisuuksia ja -kykyä elämässä.⁶

■ Kulttuuriset perusoikeudet ja yhdenvertaisen kohtelun vaatimus

Kulttuurihyvinvoinnin oikeudellinen perusta on **kulttuurisissa perusoikeuksissa**, jotka valtiosääntö turvaa. Oikeus osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla sekä mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti ovat kulttuurisia perusoikeuksia. Nämä oikeudet on turvattu Suomen perustuslaissa, YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa ja monissa Suomessa sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa.⁷

Valtiosääntöön sisältyy myös **yhdenvertaisen kohtelun vaatimus**.⁸ Sen perusteella kaikilla ihmisillä tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet päästä osallisiksi taide- ja kulttuuripalveluista ja niiden kautta kulttuurihyvinvoinnista elämäntilanteesta tai terveydentilasta riippumatta.

■ Taiteen prosenttiperiaate ja sen laajentaminen

Nykyhallituksen tavoitteena on tuoda kulttuuri lähemmäs jokaista suomalaista edistämällä julkisissa tiloissa ja laitoksissa esillä olevaa taidetta. Hallituksen kärkihankkeisiin kuuluu **prosenttiperiaatteen laajentaminen** yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa.

Prosenttiperiaate on perinteisesti tarkoittanut toiminta- ja rahoitusmallia, jossa osuus rakentamisen kustannuksista käytetään taiteeseen. Hankintoja tehdään yleensä rakennusvaiheessa – esimerkiksi maalauksia, veistoksia, valokuvia, valotaidetta tai äänitaidetta. Näin edistetään taiteen saatuavuutta ja saavutettavuutta ja luodaan laadukkaita, viihtyisiä ja turvallisia elinympäristöjä. Prosenttitaiteella myös työllistetään taiteilijoita.⁹

Prosenttiperiaatteen idea tuli Suomeen 1930-luvulla. Useat kunnat tekivät periaatepäätöksen sen käyttöönotosta 1960–1980-luvuilla. Laman aikana periaate syrjäytyi, mutta se on tehnyt 2000-luvulla vahvan paluun. Nykyisin se voi kaavoituksen ja alueellisten taideohjelmien kautta velvoittaa myös yksityistä rakentamista. Aluehankkeissa rakennuttajilta voidaan esimerkiksi kerätä määräraosuus rakennuskustannuksista yhteiseen rahastoon, jonka varoista taidetta hankitaan.

Ajatus prosenttiperiaatteen laajentamisesta **taide- ja kulttuuripalvelujen hankintaan sote-alalle** on kehkeytnyt 1990-luvulta lähtien. Prosenttitaiteen periaatetta noudattamalla edistetään kaikkien taiteiden saatavuutta ja saavutettavuutta mm. kouluissa, päiväkodeissa, hoitolaitoksissa, kunnallisissa virastoissa ja ulkotiloissa. **Näin voidaan edistää myös kulttuuristen oikeuksien ja kulttuurihyvinvoinnin toteutumista.** Tällöin nykyistä useammat ihmiset voivat taide- ja kulttuuri-toimintaan osallistumalla käyttää mielikuvitustaan ja tunteitaan, leikkiä, nauraa ja virkistyä, ilmaista itseään, kokea osallisuutta yhteisössä, osallistua henkisesti ja kehollisesti palkitsevaan toimintaan ja saada äänensä kuuluviin.

■ Lisätietoa

Professori Kai Lehtikainen
CERADA, Taideyliopisto
kai.lehtikainen@uniarts.fi

Dosentti Sari Karttunen
Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus CUPORE
sari.karttunen@cupore.fi

www.artsequal.fi

Viitteet

- 1 Galloway, S. 2015; Cohen ym. 2006; Matarasso 1997.
 - 2 Miles 2007, 278.
 - 3 Cliff and Camic 2016; Gordon-Nesbitt 2015; Bidwell 2014; Lelchuk Staricoff 2004.
 - 4 Lehtikainen & Pässilä 2016; Berhoin Antal 2009; Heinsius & Lehtikainen 2013; Pässilä 2012.
 - 5 Patel 2012, 66.
 - 6 Lehtikainen & Vanhanen 2017; ks. myös Hyyppä 2011.
 - 7 Suomen perustuslaki (731/1999) 12 §, 16 § ja 17 §; YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus; YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus; YK:n lasten oikeuksia koskeva yleissopimus; YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus; Ks. myös Lehtikainen & Rautiainen 2016.
 - 8 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 8 §.
 - 9 Kekäläinen 2017; Hyry 2016; Karisto 2015; Pulkkinen & Hannus 2015; Tainio 2014; Karttunen & Herranen 2013; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013; Järviptäjä ym. 2010; Salon taidemuseo Veturihalli 2008; Isohanni 2006.
- Lähdeluettelo: ks. ArtsEqual Policy Brief 5/2017.